

R. B. Cattellova (1966) „Matice základních vztahů mezi daty“ (Basic Data Relations Matrix)

Raymond Bernard Cattell (1905 - 1998),

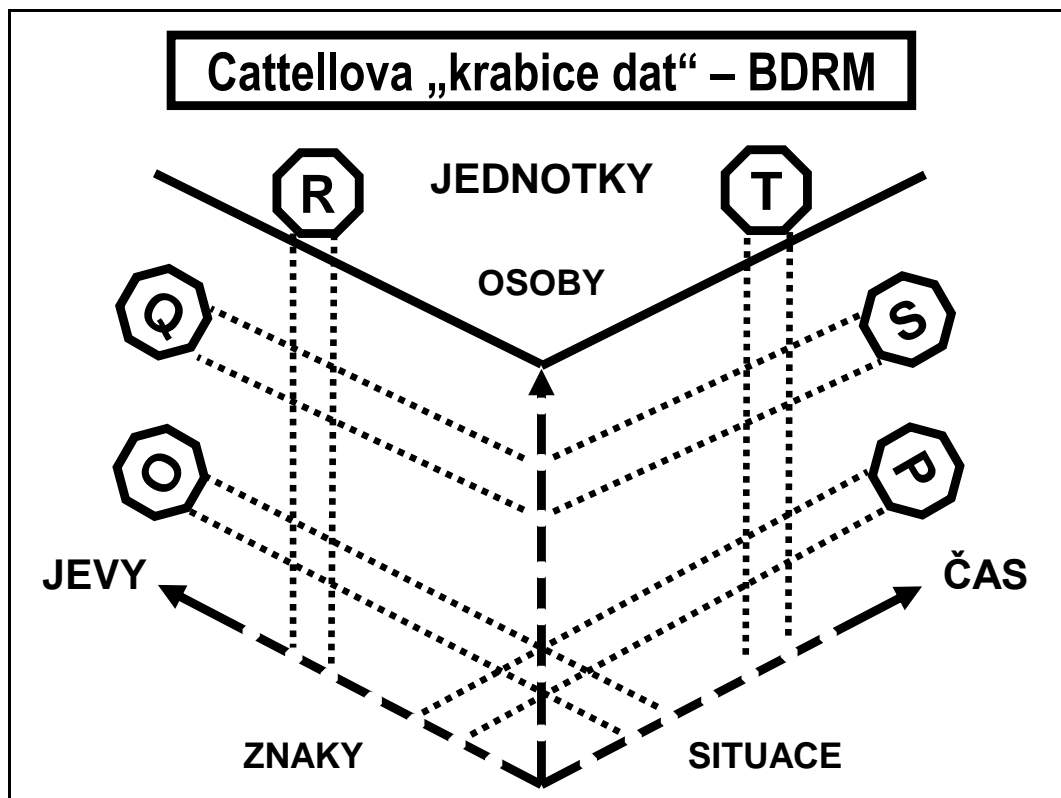
americký psycholog britského původu byl v druhé polovině dvacátého století mimořádně tvořivým teoretikem a empirickým badatelem v oboru psychologie osobnosti a přitom také tvůrcem mnoha metodologických a psychometrických inovací v jejím zkoumání. Svého času býval uznávanou světovou „jedničkou“ v tomto oboru (o toto uznání v pohledu odborné veřejnosti úspěšně bojovně soupeřil s Hansem Eysenckem, spíš pokojně pak s Joy Paulem Guilfordem). – Jeho přínos k metodám získávání, třídění a zpracování osobnostních dat spočíval především v rozvíjení a uplatňování metod multivariační korelační analýzy; typicky je vnímán jako představitel faktorové analýzy. Tu sám chápal nejen jako metodu zjednodušení množství dat, ale i jako „královskou“ metodu rozpoznávání zdrojových vlivů, působících na utváření dynamických dějů, a vzniku strukturních vlastností a vývojových změn v osobnosti.

Na tomto místě připomínám jeho pokus o integraci základních strategií užívaných v různých projektech zkoumání osobnosti do jednoho původně trojrozměrného vzorce¹ (Jeho rozvinutou konečnou podobu už popsal deseti „rozměry“, což v této stručné základní informaci pomíjím.)

Cattellova BDRM, zvaná jím samým obvykle „data box“, tedy „krabice dat“, vzájemně propojuje buď jako proměnné, či jako konstantní, výzkumné veličiny jejich uspořádáním do tří hlavních os, které ve výzkumných projektech představují

- zkoumané OSOBY (jedinci, popř. jiné zkoumané jednotky),
- měřené ZNAKY (jevy, vlastnosti či stavy na nich pozorované),
- popisované SITUACE (zvolené příležitosti k pozorování a měření)

z hledisek jejich vzájemných PODOBNOSTÍ a ODLIŠNOSTÍ takto:

¹ Cattell, R.B. 1988. The data box. Its ordering of total resources in terms of possible relational systems. In J.R. Nesselroade & R.B. Cattell (Eds.), Handbook of multivariate experimental psychology (2nd ed.). New York: Plenum.

Uplatnění jednotlivých porovnávacích „technik“

- O:** Porovnávány různé situace vzhledem k výskytu sledovaných znaků u zkoumané osoby. Výsledkem jsou typy **AKTUÁLNĚ PODNĚTOVÝCH SITUACÍ**.
- P:** Porovnávány různé znaky podle výskytu v odlišných situacích. Výsledkem jsou **SITUAČNĚ MĚNLIVÉ STAVY**, např. vzorce dynamiky osobnosti..
- Q:** Porovnávány různé jednotky podle výskytu sledovaných znaků. Výsledkem jsou jejich **VLASTNOSTNÍ TYPY**, např. osobnostní typologie.
- R:** Porovnávány různé znaky vzhledem ke svému výskytu u zkoumané osoby. Výsledkem jsou např. **TRVALÉ VLASTNOSTI OSOBNOSTI**.
- S:** Porovnávány různé osoby v časově následných podnětových situacích. Výsledkem jsou např. **VÝVOJOVÉ ZMĚNY** ve sledované vlastnosti.
- T:** Porovnávány různé situace v průběhu času podle míry zvolené, v nich vykazované vlastnosti ve zkoumaném souboru osob. Výsledkem jsou např. typy **VÝVOJOVĚ PODNĚTNÝCH SITUACÍ**.

Do porovnání a rozboru právě nepojatý třetí rozměr matice je pokládán buď za omezený na jeden sledovaný případ, nebo za sjednocený pro všechny jeho uvažované případy.

Příklady zkoumaných druhů otázek – podle přibližné častosti volby:

- R:** Jaké obecnější **vlastnosti osobnosti** lze vyvodit ze souboru k tomu zvolených projevů homogenní skupiny osob v jejich jednosituačně zjišťovaném obvyklém chování („L“ data), ve výpovědích o sobě („Q“ data), nebo v psychometrických zkouškách („T“ data) jejich korelační a faktorovou analýzou?
- Q:** Jaké odlišné typy **osobnostní struktury** lze touto analýzou vyvodit ze vzájemného porovnání více osob (či jejich navzájem odlišných psychologicky homogenních skupin) ve větším množství zvolených vlastností osobnosti?
- P:** Jaké způsoby prožívání a chování (u jedince či v homogenní skupině) jsou příznačné pro časově a obsahově odlišné soubory situací pozorování? Jak lze z odlišnosti výskytu těchto znaků v nich vyvodit korelační a faktorovou analýzou obecnější typy situačně podmíněného reagování a dospět tak k rozpoznání **situačně měnlivých osobnostních stavů** spjatých s jednotlivými druhy sledovaných situací?
- S:** Jaké podobnosti, nebo odlišnosti vykáže takto provedené porovnání úrovně zvolené osobnostní vlastnosti u souboru různých osob v posloupnosti časově odlišných situací jako ukazatele analyticky rozlišitelných typů **průběhu vývojových změn** v této vlastnosti?
- O:** Jaké typy **aktuálně podnětných situací** umožní u jedince (nebo homogenní skupiny osob) vyvodit porovnání a analýza podobnosti, nebo odlišnosti v projevech souboru k tomu zvolených osobnostních znaků mezi navozenými obsahově a časově odlišnými situacemi pozorování?
- T:** Jaké typy **vývojově podnětných situací** umožní rozpoznat analýza obsahového porovnání podobnosti, nebo odlišnosti reagování souboru různých osob (nebo jejich homogenních skupin) v časově následných situacích z hlediska k tomu zvolené vlastnosti?